

## ПРО ЩО СВДЧАТЬ ЦІННОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

*Будагьянц Л. М.* кандидат філософських наук, доцент,  
Національний університет оборони України  
<http://orcid.org/0000-0002-3788-2372>

У статті проведено аналіз еволюції цінностей Збройних Сил України в контексті демократичного переходу, постання української політичної нації та ствердження суб'єктності української держави, а також значення поділюваних військовиками цінностей для успішності і стійкості демократії під час миру та війни. Тип і характер цінностей збройних сил розглядаються як маркери стану демократії, а спільність цінностей суспільства, держави та армії – як свідчення життєздатності демократичної країни.

**Ключові слова:** Збройні Сили України; цінності; демократія; демократичний перехід; революція; російсько-українська війна.

**Вступ.** Актуальність теми дослідження зумовлена значенням цінностей Збройних Сил у демократичному переході України та під час російсько-українській війні. Метою статті є філософська рефлексія над становленням основних цінностей Збройних Сил України задля визначення в базових цінностях війська спільного для цифрових демократій та особливого для України, зокрема, як для воюючої демократії. У зв'язку з визначеною метою потребує осмислення змін у системі цінностей Збройних Сил України, обумовлених ствердженням суб'єктності української політичної нації та держави, а також новими трендами суспільств та армій цифрових демократій у ХХІ столітті.

**Теоретичне підґрунтя.** Філософські рефлексії над цінностями вояка, що сформували образ шляхетної людини, надані в творах Платона, Арістотеля, Г. Гегеля, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, Й. Гейзинги (Huizinga), П. Тілліха (Tillich), М. Оссовської (Ossowska).

Цінності військового лідерства в Збройних Силах України та країнах НАТО досліджені в працях В. Мандрагелі, М. Ковалю, О. Кокуна, В. Осьодла, О. Хмільяра, О. Красницької, А. Вітченка, Л. Кримець.

Специфіку цінностей військовослужбовців Національної Гвардії України розкрили в наукових публікаціях Я. Мацегора, І. Приходько, О. Колесніченко.

Природа трансформації військового професіоналізму з переходом до постіндустріального суспільства

концептуалізована в працях Е. Тоффлера, М. Кастельса, М. Деланди.

Екзистенційно-антропологічний тренд у дослідженнях ціннісного світу та досвіду військовослужбовців обґрунтували Е. Хаген (Hagen), М. Янсен (Jansen), Д. Вервей (Verweij), Е. Крамер (Kramer), Т. Молендік (Molendijk), Дж. Калкман (Kalkman), А. Сукермані (Sookermany), О. Отіч, В. Бліхар, Г. Католик, Б. Католик.

Філософський аналіз особливостей та ролі відносин суспільства та Збройних Сил в Україні як новій незалежній державі здійснили В. Горбулін, М. Требін, В. Чорний, В. Смолянук. Аналіз розвитку цивільно-військових відносин в Україні представлений в працях В. Білошицького, М. Лошицького, М. Сіціньської, У. Ільницької, С. Косінова.

Актуальну дотепер концепцій військового професіоналізму («компетентність, відповідальність, корпоративність») та цивільно-військових відносин («об'єктивний контроль» з боку держави – автономія для військових) обґрунтував С. Хантінгтон (Huntington), який нематеріальні чинники професійної ідентичності та цінностей військового професіоналізму вважав основою підпорядкування військових законній цивільній владі, припускаючи, що оптимальним для національної безпеки та оборони є відмежування цивільної та військової діяльності, разом з цим вбачаючи в лібералізмі загрозу для обороноздатності держави.

Критика зазначених концепцій С. Хантінгтона проведена в публікаціях Дж. Гейтса (Gates), Е. Коена (Cohen).

П. Фівер (Feaver) обґрунтував «принципатно-агентну» модель активних повсякденних стратегічних взаємодій цивільних і військових, звертаючи увагу саме на «матеріальних» аспектах цивільно-військових відносин в стійких демократіях. Т. Корн (Corn), І. Коул (Cole), Ф. Флурі (Fluri), С. Ланн (Lunn) розкрили зміни в умовах безпеки та новітні моделі військового професіоналізму, що вимагають «змішаних компетентностей» цивільних і військових.

**Методи дослідження.** Теоретичною базою дослідження є міждисциплінарний підхід на спільному проблемному полі соціальної філософії, філософії політики та військової аксіології. Теоретична конструкція статті будується на структурно-функціоналістській оптиці цінностей Толкота Парсонса (Parsons); як основи мотивації, орієнтирів в ситуації визначення соціальної дії, чинника інтеграції суспільства; на соціальній філософії, філософії політики та філософії війни постмодерних суспільств Елвіна Тоффлера (Toffler).

**Результати і обговорення.** Цінності – це фундаментальні смисли культури, які виражають гранично бажане та належне. Завдяки цьому цінності слугують засадою оцінного відношення до світу - виразу переваг, які надаються суспільствами, спільнотами, індивідами одним явищем перед одними. Цінності слугують для обґрунтування та осмислення місій, граничних цілей, покликань та образів життя (відповідей на питання «заради чого?»). Система цінностей є найважливішою підсистемою суспільств, спільнот, інститутів, організацій та особистості. Вона забезпечує стійкість, наступність досвіду, визначає спрямованість діяльності та спілкування, потреб та інтересів.

Триваюча війна рф проти має екзистенційний характер як в тому сенсі, що рф проголосила метою знищення українства і української ідентичності, так і в сенсі зударення несумісних життєсвітів, в якому «світ заперечення цінностей» російської імперії прагне до знищення світу свободи та гуманістичних цінностей як осереддя України (А. Єрмоленко, 2022; Є. Бистрицький, 2022). У такий спосіб онтологічним сенсом триваючої гарячої війни є війна антропологій, за висловом В. Кебуладзе (30 квітня 2024), «російсько-

українська війна — це не війна країн за території. Це не конфлікт цивілізацій, ідеологій. Зараз війна з росією — війна двох антропологій: уявлень про те, що таке людина, що все російське для нас небезпечно. І це треба доносити до партнерів. Щоб це зробити, ми маємо спочатку самі це усвідомити», на її бойовищах вирішуються питання, що, власне, є нормою і цінністю людського існування, що є межею людськості, за якою людина стає «найнечеснішою і дикою істотою» (Арістотель, 2000, Книга І. §11).

Для російських агресорів цінності демократії і гуманізму є пріоритетними «об'єктами ураження», як військові об'єкти та цивільна інфраструктура. Найближча причина цього є в тому, що поділювані суспільством цінності є джерелом стійкості, згуртованості, осмисленості спротиву збройній агресії і розвитку життєвого світу демократії навіть під час війни. В історичній перспективі боротьби тоталітарних режимів проти цифрових демократій, цінності України є дороговказами демократичного переходу й деколонізації, успіхи у яких сприймаються рф та іншими диктаторськими режимами як загрозові приклади для поневоленних народів та тих, що під загрозою поневолення.

У межах зазначених двох ракурсів цінностей як джерела 1) стійкості під час війни та 2) успіху демократичного переходу нових незалежних держав я проводжу конкретизацію стосовно інституційних цінностей Збройних Сил України та їхньої єдності з цінностями українських громадянського суспільства і держави.

По-перше, єдність цінностей армії та суспільства є засадою національної безпеки, стійкості в часи війни. Не випадково рф з перших годин повномасштабної війни проти України намагалась підірвати цю єдність, закликаючи українських офіцерів до зради України, та вдається до гібридних атак інформаційного та диверсійного типу, щоб підірвати авторитет військовослужбовців для цивільних, та довіру українських військовиків до власного суспільства та держави.

По-друге, успіх демократичного переходу країни визначається та вимірюється тим, які цінності поділяють військовики. Філософська рефлексія над історичним

становленням інституційних цінностей Збройних Сил України дає підстави для висновку про його (становлення) зв'язок із ствердженням суб'єктності української політичної нації та демократичної правової держави, у якому Збройні Сили України відіграли та відіграють важливу захисну і смислотворчу роль. Військові цінності відіграють спрямовуючу та формуючу роль для Збройних Сил. Водночас, військові цінності важливі для політичної нації, яка виборює свою суб'єктність у визвольних війнах за суверенітет, незалежність та територіальну цілісність власної держави.

Зазначивши у такий спосіб контекст і смисли філософської рефлексії над становленням інституційних цінностей Збройних Сил України розглянемо зазначений ціннісний процес від декларації до прийняття, захисту та смислотворення.

Військові цінності посідають особливе місце в історії культури через фундаментальне значення мілітарної діяльності для будь-якого суспільства (забезпечення базової потреби у воєнній безпеці, участь у державотворенні та творенні символів культурної ідентичності), а також через плекання образу шляхетної людини (Paul Tilligh, 1930, pp. 5-6), що до доби національних революцій (Модерну) тлумачився виключно як образ вояка. Універсалізація, тобто набуття загальнолюдського тлумачення, уявлень про мужність, честь, гідність, обов'язок, відповідальність вірність відбувається разом із формуванням політичних націй та усвідомленням обов'язку збройного захисту національної держави як громадянського та через це шляхетного.

Філософський аналіз історичного процесу формування основних цінностей Збройних Сил України у 1991-2025 роках передбачає висвітлення тих розмаїтих трендів, подій, викликів, загроз і можливостей внутрішнього і зовнішнього характеру і масштабу, які зумовили самовизначення та самоідентифікацію української військово-професійної спільноти у часових межах від відновлення державності України у 1991 році до «відтермінованої» національно-визвольної збройної боротьби у російсько-українській війні з 2014го – дотепер.

**Нова незалежна держава Україна та її Збройні Сили.** Із постановом нової незалежної суверенної України із розпадом срср національна українська еліта розпочала творення демократичної правової держави та революцію базових цінностей українського суспільства, держави та Збройних Сил. Ціннісні засади Акту про незалежність України (1991) та Конституції України (1996) належать до системи принципово нових смислів, ідеалів та орієнтирів соціально-політичного розвою українського суспільства, держави та військової організації, ніж були підвалини совітської імперії. Саме цінності демократії, незалежності, суверенітету, територіальної цілісності держави національної держави, яка ідентифікувала себе як світська і правова та така, що призначена для забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, вільного розвитку національної культури та багатства культурної різноманітності засвідчили прагнення України до повернення в європейську цивілізацію. У такий спосіб було зафіксовано та декларовано самовизначення суспільства і держави України, історичний європейський вибір, який буде не раз загрожений на тривалому шляху ствердження суб'єктності політичної нації та держави.

Відповідні до цього кардинальні зміни ціннісно-сміслового обґрунтуванні військової моралі відображені у “Кодексі честі офіцера Збройних Сил України” (1999), який складено на взірцях військових кодексів честі провідних країн демократії. Цей документ мав не лише внутрішньополітичне, але й зовнішньополітичне значення, оскільки в ньому наголошувалося, що Збройні Сили України підпорядковуються законно обраній демократичній правовій державі, яка має оборонну воєнну доктрину, та поділяють із українським громадянським суспільством цінності та ідеали цивілізованого світу.

**Цінності Міжнародного гуманітарного права.** Новим ціннісно-смісловим компонентом у новітній українській професійній військовій культурі із здобуттям незалежності стали імперативи міжнародного гуманітарного права (Кодекс поведінки військовослужбовця Збройних Сил України, імplementованого Україною по відновленню своєї державності. Базовими цінностями Міжнародного гуманітарного

права є людяність та суспільна мораль, що має витoki у лицарському ідеалі та християнській ідеї милосердя (згідно з нідерландським істориком та культурологом Йоганом Гейзингою (1994, С.113), та передусім вимагає захисту поранених, полонених, цивільного населення та культурних цінностей під час збройних конфліктів/ війн.

Натомість, згадаємо, що совітських союз Фактично протягом свого існування не визнавав Міжнародне гуманітарне право, висловивши намір про часткове визнання без підписання спеціальної угоди лише додаткового протоколу до Женевської конвенції щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів у 1989му під час так званої “перестройки”, передодня розпаду срср. Ратифікацію цього протоколу рф відкликала за підписом путіна у 2019му.

**Громадянсько-державницький патріотизм.** Цінність патріотизму у демократичних країнах від перших національних революцій у новочасній Європі є центральним смилем, через який обґрунтовується та стверджується у значущості національна держава та її армія як інститути суспільства громадян. Із відновленням незалежності і суверенітету України як нової європейської демократії інтерпретація патріотизму як служіння політичній нації покладається в основу військового кодексу честі офіцера Збройних Сил України. Отже, військові кодекси ґрунтуються на спільних із громадянським суспільством фундаментальних цінностях прав і свобод людини, гідності, вільного розвитку та солідарності, правової держави як сервісного органу політичної нації (в дусі Жан-Жака Руссо). У такий спосіб закладається стрижень світогляду, цілепокладання, напряду розвитку, спільного для країн демократії з часів Великої Французької революції та її армії нового типу, створеної на основі політичного громадянського патріотизму.

**Боротьба нових та старих смислів.** У новій незалежній демократії та її Збройних Силах національно свідомі громадяни, цивільні та військові, виборювали нові смисли патріотизму, прагнули до звільнення від решток “совітського патріотизму” та “морального кодексу будівничого комунізму” - концепцій, які вбивають логіку

та семантику, ритуалізуючи мову задля знищення мислення людей та підміни реальності (Л. Масенко, 2017). Застосування технології ритуалізації мови є притаманним для тоталітарних режимів, як срср та рф.

При цьому на кожному загарбаному терені срср передусім через репресії та пропаганду “світлого майбутнього” домагався скасування прав і свобод людини і громадянина, придушення громадянського суспільства, заперечення цінності права, впровадження взірців необмеженої й волюнтаристичної влади більшовицької партократії та її “середньовічної азійської моделі бюрократії”. Такі смислові покручі використовуються рф дотепер, зокрема міфологема про “перемогу у великій вітчизняній війні”, що приписувалася самим росіянам, виявилася єдиною подією, яка дозволяла би населенню рф представити себе позитивно, поділялася більшістю та консолідувала її та була придатна до використання срср, а тому рф для самовиправдання й пошуку позитивного позиціонування у міжнародному просторі. Поеднуючи православний фундаменталізм, цивілізаційне месіанство, імперський експансіонізм, більшовицький квазіфольклором із пізньосовітським “победобесієм” пропаганда рф намагається заперечити саму різницю між правдою та брехнею (Л. Масенко, 2017), підтримувати ерзац-реальність у внутрішньому просторі та просувати у зовнішньому.

Зазначені технології активно застосовуються рф вже з 90х років пропагандою рф . та її п’ятою колоною (кпу, партія прогресивних соціалістів, опзж та ін.) в Україні для “повзучого поглинання суверенітету” (С. Плохій, 2023). В межах “совітського патріотизму”, сформульованого під час II Світової, армія, що у совітських реаліях мала квазістанову природу та входила у партократичну управлінську номенклатуру, тлумачилась як “передовий загін комуністичної партії” із її наступальною імперською доктриною (“пролетарського інтернаціоналізму”) “експорту соціалістичної революції” назовні, експансії тоталітарного срср й поглинання державних, а тому і культурних суверенітетів поневолених народів та кранісателітів.

Для деяких громадян України, зокрема, військових, критичне усвідомлення й відкидання наративів радянсько-російської пропаганди “спільної історії”, “братніх народів”, навіть “радянського патріотизму” й «комуністичного/ соціалістичного інтернаціоналізму» сталося із початком війни рф проти України - окупації Криму та окремих районів Донецької та Луганської областей (з 2014го), чи навіть у лютому 2022го з широкомасштабною війною проти України. Дослідники пов’язують таку стійкість та інерційність наративів колишньої метрополії із особливими обставинами відносно мирного здобуття незалежності в наслідок розпаду совітської імперії та подальшого націодержавотворення й розбудови власної армії на організаційних, культурних, інституційних рештках срср та з управлінською елітою, що здобувала освіту, соціалізацію, ідентичність, світогляд в межах московитської метрополії (В.Чорний, 2000).

“Чистий військовий професіоналізм” за відносно мирного розпаду імперій та побудові війська з колишніх частин зниклої держави є своєрідним компромісом та контрактом лояльності для багатьох вихованців метрополії у вихідних умовах нових незалежних національних держав у такій історичній ситуації. Існування й майбутнє кожної нової незалежної держави при цьому залежить від того, чи зможе вона здійснити ідейну деколонізацію, «націоналізувати» власну армію (В. Чорний, 2000), оборонити спільні для громадянського суспільства, національної держави та всіх соціальних інститутів фундаментальні цінності. Для України це цінності демократичної національної моделі розвитку. В Україні цей процес триває дотепер та його чинниками є реформування інститутів безпеки та оборони, військової освіти і науки, становлення нової парадигми військового управління, що відбувається, живиться, підтримується та скеровується здобутками у ствердженні української політичної нації, розвитку громадянського суспільства та творення національної держави.

**Європейський вибір України** як цінність Збройних Сил. У націотворенні та державотворенні України курс на євроінтеграцію, впровадження стандартів НАТО та повноправне членство у Північноатлантичному Альянсі є здобутком

напруженої боротьби української нації, держави та Збройних Сил. Згорнути суверенітет України та повернути її у свою орбіту рф прагнула з моменту відновлення української державності. Політика рф у поглинанні суверенітету та незалежності України містить відтоді широкий спектр методик - від нав’язування симулякрів багатовекторності, нейтралітету та позаблоковості, тіншового “м’якого” загарбання через просування економічної, політичної та культурної “інтеграції” (поглинання), підкуп олігархічних груп, фінансування проросійських партій та ЗМІ, “газовий шантаж” тощо до гібридної та відкритої повномасштабної геноцидної війни з прагненням знищити українську державу та націю, саму українську ідентичність і культуру (С.Плохій, 2023). Єдність цінностей Збройних Сил України і громадянського суспільства не була даністю у 1991 році, а сформувалася в боротьбі за свободу та демократію, незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України.

**Три української революції кінця ХХ – початку ХХІ століття.** Три українські революції - Революція на граніті 1990го, Помаранчева революція 2004го, Революція Гідності 2013-2014го, - та національно-визвольна боротьба у російсько-українській війні стали на заваді рф та контрольованим нею групам всередині країни, коли вони намагалися збити Україну з європейського демократичного курсу постали війні. Спільна боротьба українців сформувала спільні цінності, нагадуючи демократичному світу їхнє значення та те, що цінності виборюються, а не надаються, як само собою зрозуміле належне та бажане. Йдеться не лише про існування української держави та міжнародної правової системи і безпеки (сили права та сили зброї, а й про загальнолюдські цінності (С.Плохій, 2000), доля яких вирішується у відсічі Збройними Силами України збройної агресії рф на перетині несумісних ціннісно-екзистенційних світів цифрових демократій та тоталітарних режимів (країн-ізгоїв) (Є. Бистрицький, 2023).

У відповіді на виклики українській незалежності, суверенітету, територіальній цілісності, у боротьбі за історичний європейський вибір України народилася

політична українська нація та ствердилась суб'єктність її національної держави. Новітні потужні Збройні Сили необхідні лише політичній нації, яка саме і виникає у змаганнях за державу національних інтересів. та за умови актуальної суб'єктної національної держави, в якій цінність збройного захисту осмислюється не лише як професійна військова, а загальнозначуща громадянсько-політична, усвідомлення чого важко повертається більшості європейських країн сталої демократії після більше ніж 30ти років ілюзорної безпеки та на друге десятиліття національно-визвольної війни України проти російських загарбників.

Збройні Сили на полях бойовищ заслужили своє поважне місце в суспільстві а військові лідери стають національними героями та взірцями для всього українського суспільства. В Україні посилились довіра й повага, соціальний статус та престиж військово-професійної групи (С. Плохій, 2023), значущість державницької та суспільної місії військового лідерства. Це істотно впливає на неодмінно історично-конкретний та культурно-контекстуальний зміст центральних мілітарних цінностей військової честі й гідності. Оскільки військова честь являє собою цінність та стандарт самооцінки військовослужбовця відповідно до належності до Збройних Сил, причетності до їхнього доброго ймення й шляхетної місії, а військова гідність - цінність та стандарт самооцінки військовика відповідно до міри й значення власної участі в реалізації місії Збройних Сил, в чому полягають військова честь і гідність залежить від політичного змісту військової діяльності, типу військового професіоналізму й соціальних відносин, воєнної науки та освіти та новітніх військових практик та військового управління.

**Нові цінності військовослужбовців Збройних Сил України, які пов'язані із революцією у парадигмі управління.** Ціннісні засади діяльності Збройних Сил та військового лідерства оновлюються також під впливом революції у військовій справі в річищі глобалізації, інформатизації, діджиталізації, роботизації та розвитку ІІІ. Концепція «4.0 Індустрії» (так іменована Клаусом Швабом (Klaus Schwab, 2017), одним з засновників Всесвітнього економічного форуму в Давосі), вже

істотно змінила взірці військового професіоналізму. Відповідно, оновилися інтерпретації компетентності, відповідальності, єдності/ солідарності у парадигмі військового управління та філософії військового лідерства.

Плинність та невизначеність, посилення зв'язаності та взаємозалежності світу, гібридизація загроз, гібридних конфліктів, гібридних війн в переході від індустріального до інформаційного (постіндустріального, цифрового, технотронного, мережевого) суспільства підірвало ефективність першої наукової моделі управління індустріального суспільства – бюрократії.

Бюрократична модель управління будується як незалежна від зовнішніх впливів та непередбачуваних процесів «закрита система» деперсоніфікованої влади припису та регламенту, що не встигає за подіями “суспільства ризиків” (інформаційного суспільства) та “губить мету”, працюючи на самовідтворення та запобігання змінам. Пірамідально-ієрархічна модель бюрократії як типу архітектоніки організації зосереджує функції ухвалення управлінського рішення виключно на самій верхівці, середня ланка бюрократії адаптує управлінські рішення до специфіки умов його виконання та передає до нижчої й найчисельнішої за складом ланки, де рішення мають реалізовувати, виконувати.

Бюрократія передбачає виконавчу дисципліну, суворе слідування припису/ регламенту, що в умовах стрімко змінюваного середовища, викликів, завдань не забезпечує адекватності рішень щодо нових умов та обставин. Всі рішення мають узгоджуватись на верхівці управлінської піраміди, сигнал про загрозу, небезпеку, нові можливості та шанси - зворотній зв'язок «з низу» «нагору» так само має пройти за інстанціями, «не перестрибуючи» через щаблі ієрархії, в результаті чого втрачається час і енергія, адже час не є цінністю для бюрократії – цінністю є слідування припису/ регламенту. Інерційність, безініціативність, знеособлення, неповороткість, надання переваги засобам над метою (ритуалізм як тип девіантної поведінки, за Робертом Мертоном) притаманні бюрократичній організації, адже наріжним каменем її є об'єктивно науково розроблені, щоправда у минулому столітті, функції.

Виставлення на перший план теорії військового управління лідерства (Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України, 2024), як і децентралізація управління, розподіл функцій ухвалення управлінського рішення за моделлю мережі (а не так піраміди) впливає на докорінну зміну змісту військового професіоналізму, культури управління та філософії спілкування в Збройних Силах. Військове лідерство кожного військовослужбовця стає цінністю. Зміна підходів до новітніх взірців ефективного військового управління виразно виявляється у протиставленні моделей “командування контролю” та “командування місії”, відповідно змінюються й основні цінності військового керівника-лідера, й Збройних Сил загалом.

Позаяк у новітній парадигмі військового управління смисловим центром постає лідерство, відмінності, унікальність індивідуального досвіду, нестандартне мислення та креативність лідера слугує ресурсом розвитку та стійкості організації завдяки винайденню нешаблонних відповідей на незнані дотепер обставини, виклики та загрози суспільству, державі, військовій організації. Відповідно до цього в комплексі військово-професійних чеснот акцентується цінність освіти протягом життя, адже військове лідерство в умовах змін потребує оновлення професіоналізму, світогляду, інтелектуального, морального, соціального, організаційного тощо капіталів, лідерського та Збройних Сил.

**Людиноцентричність та військове лідерство.** Водночас змінюється значення різнобічності особистості лідера, його наукового світогляду та “м’яких” соціальних навичок, адже креативність, інтуїція, провідництво походить із сили, зрілості та неординарності особистості. Разом із мужністю, стійкістю, рішучістю, експертністю військового професіонала, компетентністю у командотворенні та внутрішніх комунікаціях, військовий лідер постає як генератор творчих рішень (Доктрина лідерства у Збройних Силах України, 2024). Він надихає інших на розвиток та творчість силою власної особистості. Цінність людського життя, цінність особистості в арміях сучасних демократичних країн - це головна відмінність, що позначає прірву між ними та

арміями тоталітарних держав, де життя і гідність не важить нічого.

Ініціатива як практичний вияв причетності та відповідальності за місію Збройних Сил та виконання покладених на них завдань є необхідною складовою комплексу цінностей сучасних Збройних Сил, що справжні військові лідери впроваджують у культуру організації силою власного прикладу, створенням запиту на ініціативу військовослужбовців, укоріненням цінності ініціативи у військовий етос.

Із запитом на підтримку та розвиток ініціативи у новітніх моделях військового управління пов’язане також переосмислення дисципліни – розширення тлумачення від “взірця виконавця”, який суворо дотримується статутів, чинного законодавства, наказів, розпорядку військової служби тощо до “взірця лідера”, який бере на себе відповідальність за кращі способи здійснення місії/ виконання завдань Збройних Сил та інновацій у винайденні дієвих засобів та формування стійких спроможностей особового складу до досягнення успіхів у військовій діяльності під час миру, і тим більш, під час війни.

**Доброчесність як цілісність.** Доброчесність військовослужбовця виражається всім комплексом громадянсько-державницьких цінностей та військової моралі, які інтеріоризуються в процесі особистісного, громадянського та професійного становлення. Доброчесність розкривається як цілісність: “лад у всіх справах” (службових, громадянських, приватних, особистісних), тобто послідовне й принципове впровадження проголошуваних цінностей в усіх сферах діяльності і спілкування, в образі життя. Саме цілісність особистості військовослужбовця є підґрунтям довіри до нього. Довіра військовослужбовців один до одного, довіра до Збройних Сил з боку громадянського суспільства, соціальних інститутів, держави, союзників і партнерів є основою репутаційного капіталу військової організації та запорукою підтримки й співробітництва, що є надважливим..

Військова доброчесність не може бути зведена виключно до протидії корупції, хоча необхідною складовою доброчесності є нульова толерантність до корупції. Нове розуміння доброчесності військового лідера

як цінності, включає в себе піклування про розвиток, навчання та благополуччя підлеглих (фізичне, психологічне, інтелектуальне, професійне). Йдеться про нове розуміння готовності до ведення бойових дій у воєнній науці та практиці провідних демократичних держав поточного десятиліття, що включає в себе не лише навчання та тренування, але й створення ресурсів військовослужбовців для успішного виконання завдань в екстремальних умовах війни та їхньої стійкості («ефективно діяти та відновлюватись»).

**Гендерна рівність та нульова толерантність до дискримінації** як цінності Збройних Сил передбачають здолаття стереотипів, пов'язаних із статтю та гендерною ідентичністю, при чому йдеться не лише про упередження щодо гендерних ролей жінок і чоловіків, але й осіб із небінарною гендерною ідентичністю; забезпечення рівності можливостей професійного і особистісного зростання та особливих потреб військовослужбовців різних гендерних ідентичностей; захист прав вразливих гендерних груп.

**Інклюзія** як інституційна цінність Збройних Сил передбачає безбар'єрність у службовому та соціокультурному просторі військової організації, що передбачає створення рівних можливостей для військовослужбовців, незалежно від їхніх соціальних, культурних тощо відмінностей. Як приклад, жінки в збройних силах служать більше ста років, на 2023 рік у Збройних Силах України - 43479 військовослужбовиць, більше 7709 офіцерок, 11732 сержанток, на керівних посадах 5160, учасниць бойових дій 13487. В сучасній Україні йдеться про військовослужбовців, військових лідерів та лідерок, що також змінює дискурс та риторичу військових цінностей.

Військовим лідерам належить важлива роль у розвитку військового етосу – тобто реально і практично функціонуючого комплексу уявлень про належне, бажане, ціннісне, соціально-групову ідентичність, стилі спілкування у військовому середовищі та із більш широким суспільством. По суті справи, дистанція між проголошуваними цінностями та настановами, з одного боку, та фактично побутуючими та практикованими патернами поведінки, найвиразніше

характеризує чинність та силу основних цінностей Збройних Сил.

**Висновки** З огляду на шлях, що його пройшли Збройні Сили України з часів відновлення державності у 1991 році, маємо достатні підстави для висновку, що історичне становлення основних цінностей українського війська відбувається в поєднанні боротьбі за суб'єктність української політичної нації та держави, модернізації Збройних Сил за стандартами НАТО та на бойовищах національно-визвольних змагань. В цьому соціо-політично-культурному контексті відбулося оновлення змісту основних цінностей військового лідерства та включення до їхнього складу нових смислів у тренді розвитку ціннісних систем країн демократії.

Збройні Сили України відіграють провідну роль у переосагненні та поверненні ролі та значення мілітарних цінностей для сучасних політичних націй демократичних країн. Політичне та військове лідерство української держави та її Збройних Сил доби російсько-української війни надає важливий приклад, як демократії мають здавати відсіч збройним агресіям. Цей приклад є прийнятним для демократичних країн через спільність фундаментальних політичних, культурних, загальнолюдських цінностей.

Проведене дослідження дає підстави для висновку про спільність цінностей українського суспільства, держави та Збройних Сил. Це європейські цінності демократії, національної правової держави і національної культури, суб'єктності політичної нації та держави, прав і свобод людини і громадянина, вільного розвитку, співпраці та співдружності.

Успіх демократичного переходу України із відновленням державності після розпаду срср, що був тоталітарним та імперським утворенням, значною мірою визначився державницькими національними та загальнолюдськими цінностями Збройних Сил. Єдність цінностей Збройних Сил України, держави та суспільства є важливим чинником національної безпеки, стійкості та згуртованості українців під час війни.

Перспективними напрямками подальших досліджень є антропологія новітньої військової культури, екзистенційні виміри та феноменологія воєнного та повоєнного досвіду вояків.

Список використаних джерел.

1. Арістотель. (2000). Політика. Основи.
2. Бистрицький Є. (2023). До онтології війни: чому військові дії, а не мирні переговори. *Філософська думка*, 2, 74-98. <https://doi.org/10.15407/fd2023.02.074> УДК 17:159.942
3. Війна антропологій та культурний наратив: як не повернутися в минулого.(2024). Вахтанг Кебуладзе для Блога Громадської спілки Аспен Інститут Київ, 30 квітня 2024, 13:32. [https://lb.ua/blog/aspen\\_institute\\_kyiv/610976\\_viyana\\_antropologiy\\_kulturniy.html](https://lb.ua/blog/aspen_institute_kyiv/610976_viyana_antropologiy_kulturniy.html) (in Ukrainian)
4. Гейзинга Й. (1994). *Homo Ludens*. Досвід визначення ігрового елемента культури. Основи.
5. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України (2024)/ ОП 1-296: <https://sprotyvg7.com.ua/wpcontent/uploads/2024/01/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%E2%84%962-.pdf>
6. Кодекс поведінки військовослужбовця Збройних Сил України. <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/kodeks-povedinki-vijskovosluzhbovciv-zbrojnih-sil-ukraini>
7. Кодекс честі офіцера Збройних Сил України. <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/kodeks-chesti-oficera-zbrojnih-sil-ukraini>
8. Масенко Л. (2017). Мова радянського тоталітаризму. Кліо.
9. Плохій С. (2023). Російсько-українська війна: повернення історії. КСД.
10. Чорний В.С. (2000) Типологізація армій нових незалежних держав та їхня участь в суспільно – політичних процесах. *Наук. світ*.
11. Єрмоленко А. (2022). Спротив замість перемовин. Відповідь українського філософа Анатолія Єрмоленка Юргену Габермасу. *Філософська думка*, 3, 59-63.
12. Klaus Schwab. (2016). The fourth industrial revolution. World Economic Forum.
13. Paul Tilligh. (1980). The courage to be. Yale University Pres.

References

1. Aristotel. (2000). *Polityka. Osnovy*. [Politics. Fundamentals.] (in Ukrainian)
2. Bystrytskyi Ye. (2023). Do ontolohii viiny: chomu viiskovi dii, a ne myrni perehovory. [Towards an ontology of war: why military action and not peace negotiations.] *Filosofska dumka*, 2, 74-98. <https://doi.org/10.15407/fd2023.02.074> UDK 17:159.942 (in Ukrainian)
3. Viina antropolohii ta kulturnyi naratyv: yak ne povernutysia v mynuloho.(2024). [The War of Anthropology and Cultural Narrative: How Not to Return to the Past] Vakhtanh Kebuladze dlia Bloha Hromadskoi spilky Aspen Instytut Kyiv, 30 kvitnia 2024, 13:32. [https://lb.ua/blog/aspen\\_institute\\_kyiv/610976\\_viyana\\_antropologiy\\_kulturniy.html](https://lb.ua/blog/aspen_institute_kyiv/610976_viyana_antropologiy_kulturniy.html) (in Ukrainian)
4. Heizynha Y. (1994). *Homo Ludens*. Dosvid vyznachennia irovoho elementa kultury. [Experience in defining the game element of culture.] *Osnovy*. (in Ukrainian)
5. Doktryna viiskovoho liderstva u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Military Leadership Doctrine in the Armed Forces of Ukraine] (2024)/ OP 1-296: <https://sprotyvg7.com.ua/wpcontent/uploads/2024/01/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%E2%84%962-.pdf> (in Ukrainian)
6. Kodeks povedinky viiskovosluzhbovtisia Zbroinykh Syl Ukrainy. [Code of Conduct for a Serviceman of the Armed Forces of Ukraine.] <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/kodeks-povedinki-vijskovosluzhbovciv-zbrojnih-sil-ukraini> (in Ukrainian)
7. Kodeks chesti ofitsera Zbroinykh Syl Ukrainy. [Code of Honor of an Officer of the Armed Forces of Ukraine.] <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/kodeks-chesti-oficera-zbrojnih-sil-ukraini> (in Ukrainian)
8. Masenko L. (2017). Mova radianskoho totalitaryzmu. [The language of Soviet totalitarianism] *Klio*. (in Ukrainian)
9. Plokhii S. (2023). Rosiisko-ukrainska viina: povernennia istorii. [The Russian-Ukrainian War: The Return of History] *KSD*. (in Ukrainian)
10. Chornyi V. S. (2000). Typolohizatsiia armii novykh nezalezhnykh derzhav ta yikhnia uchast v suspilno – politychnykh protsesakh. [Typology of the armies of the newly independent states and their participation in socio-political processes.] *Nauk. svit*, (in Ukrainian)
11. Iermolenko A. (2022). Sprotyv zamist peremovyn. Vidpovid ukrainskoho filosofa Anatoliia Yermolenka Yurgenu Habermasu. [Resistance instead of negotiations. Ukrainian philosopher Anatoly Yermolenko's response to Jurgen Habermas.] *Filosofska dumka*, 3, 59-63. (in Ukrainian)
12. Klaus Schwab. (2016). The fourth industrial revolution. World Economic Forum.
13. Paul Tilligh. (1980). The courage to be. Yale University Pres.

Summary

WHAT THE VALUES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE EVIDENCE

*Budahiants L. Ph.D., assistant professor  
National Defence University of Ukraine*

**Introduction.** The relevance of the research topic is due to the importance of the values of the Armed Forces of Ukraine in the democratic transition and during the russian-Ukrainian war. For russian aggressors, the values of democracy and humanism are priority “objects of destruction”, like military facilities and civilian infrastructure. The most immediate reason for this is that the values shared by society are a source of stability, cohesion, meaningfulness of resistance to armed aggression and the development of the lifeworld of democracy even during war. In the historical perspective of the struggle of totalitarian regimes against digital democracies, the values of Ukraine are signposts of democratic transition and decolonization, the successes of which are perceived by the russian federation and other dictatorial regimes as threatening examples for enslaved peoples and those under the threat of enslavement.

**Purpose.** The purpose of the article is a philosophical reflection on the formation of the basic values of the Armed Forces of Ukraine in order to determine in the basic values of the army what is common for digital democracies and what is special for Ukraine, in particular, as a warring democracy. In connection with the specified goal, it is necessary to understand the changes in the system of values of the Armed Forces of Ukraine, caused by the establishment of the Ukrainian political nation and state as subjects, as well as new trends in societies and armies of digital democracies in the 21st century.

**Methods.** The theoretical basis of this study is an interdisciplinary approach in the common problem field of social philosophy, political philosophy and military axiology. The theoretical construction of the article is based on the structural-functionalist optics of values by Talcott Parsons; as the basis of motivation, guidelines in the situation of determining social action, a factor in the integration of society; on the social philosophy, political philosophy and philosophy of war of postmodern societies by Alvin Toffler, as well.

**Originality.** The article conducts a philosophical reflection on the formation of the values of the Armed Forces of Ukraine in the common problematic field of axiology, social philosophy, philosophy of politics and philosophy of war. The importance of the subject and methodology of the values of a democratic society and its state and army highlighted in the article lies not only in the fact that the said subject and methodology are constantly developing in hitherto unknown historical circumstances; but also in the fact that authoritarian and totalitarian regimes are trying to destroy the values of democracy and rationality by means of propaganda and war. The article analyzes the evolution of the values of the Armed Forces of Ukraine in the context of the democratic transition, the emergence of the Ukrainian political nation and the affirmation of the subjectivity of the Ukrainian state, as well as the importance of the values shared by the military for the success and stability of democracy during peace and war. The type and nature of the values of the armed forces are considered as markers of the state of democracy, and the commonality of the values of society, state and army - as evidence of the viability of a democratic country.

Further research into the specifics of the value world of democracies and their armies in the age of globalization and informatization and how to protect it is of theoretical and practical importance.

**Conclusion.** Given the path that the Armed Forces of Ukraine have taken since the restoration of statehood in 1991, we have sufficient grounds to conclude that the historical formation of the basic values of the Ukrainian army occurs in a combination of the struggle for the subjectivity of the Ukrainian political nation and state, the modernization of the Armed Forces according to NATO standards and on the battlefields of national liberation struggles. In this socio-political-cultural context, the content of the basic values of military leadership has been updated and new meanings have been included in their composition in the trend of development of value systems of democratic countries.

The Armed Forces of Ukraine play a leading role in re-understanding and restoring the role and significance of military values for modern political nations of democratic countries. The political and military leadership of the Ukrainian state and its Armed Forces during the russian-Ukrainian war provides an important example of how democracies should repel armed aggression. This example is acceptable for democratic countries due to the commonality of fundamental political, cultural, and universal humanitarian values.

The conducted research provides grounds for concluding that the values of Ukrainian society, the state, and the Armed Forces are common. These are the European values of democracy, the national legal state and national culture, the subjectivity of the political nation and the state, the rights and freedoms of man and citizen, free development, cooperation, and commonality.

The success of Ukraine's democratic transition with the restoration of statehood after the collapse of the ussr, which was a totalitarian and quasi-imperial entity, was largely determined by the state-oriented national and universal values of the Armed Forces. The unity of the values of the Armed Forces of Ukraine, the state, and society is an important factor in national security, stability, and cohesion of Ukrainians during the war.

Promising areas of further research are the anthropology of modern military culture, existential dimensions, and phenomenology of the military and post-war experience of soldiers.

**Key words:** Armed Forces of Ukraine; values; democracy; democratic transition; revolution; russian-Ukrainian war.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 14.02.25.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 05.04.25.

© 2025. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.